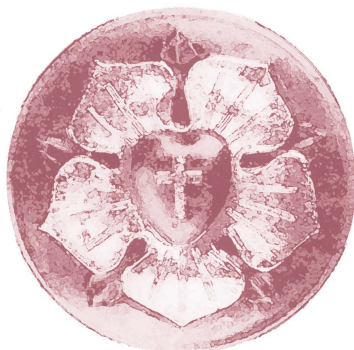

LUTHERSK KIRKETIDENDE

TEMA: DØDEN

LEDER

DØDEN – VÅR FELLES SØSTER

ARTIKLER OG INNLEGG

TANKER OM DØDEN I LYS AV
EVOLUSJONSTEORIEN OG KORSET
DØDEN – I HISTORISK PERSPEKTIV

SØNDAGSTEKSTEN

22. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

23. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

DOMSSØNDAG / KRISTI KONGEDAG

FRA BISPEDØMMERÅDENE

DØDEN

– VÅR FELLES SØSTER

Jeg vet ikke om Frans av Assisi var den første som kalte døden en søster. I vår salmebok har dette poetiske og vennlige uttrykket fått fotfeste gjennom Olof Hartmans/Eivind Skeies gjendiktning og oversettelse av Solsangen. Originalteksten fra den hellige Frans er imidlertid litt mindre idyllisk enn salmebokversjonen:

Lovet være du, min Herre, for vår søster den legemlige død, som ikke noe levende menneske kan unnslippe.

Ve den som dør i dødssynd.

Her er det ingen vogn som kjøres stille frem når vi skal hjem. På den annen side har Frans fanget inn både nødvendigheten og nåden som ligger i at vi skal og må dø. Oppmerksomheten om døden i kulturen kan synes stigende. Det gjenspeiles ikke minst i de mange personlige fortellinger og dokumentasjoner fra menneskers dødsprosesser, som er blitt åpnet for oss gjennom ulike medier. I tillegg har vi sett en søkende interesse innen helsefagene for palliasjon og Hospice. Kirken på sin side har alltid vært nær døden, også i de perioder døden har vært mest tabubelagt i kulturen. I dag trenger Kirken på nytt å gjennomtenke viktige sider ved sitt oppdrag ved livets slutt. Det kan gjøre ut fra tre perspektiver:

- *Omsorg ved livets slutt.* Etter en langvarig utvikling med økende institusjonalisering av døden, går bevegelsen nå i en annen retning. Flere vil dø hjemme eller under omsorg av sin lokale helsetjeneste. Retten til åndelig og

eksistensiell omsorg ved livets slutt er hjemlet i egne retningslinjer og vil ofte bli gitt lokalt. Dette gir Kirken både muligheter og plikter. Det står ikke mange i kø for å gi denne typen omsorg i lokalsamfunnet, men det er heller ingen automatikk i at Kirken har tillitt og er etterspurt når livet nærmer seg slutten. I en så sårbar situasjon må tillit nennsomt skapes og like nennsomt tas vare på.

- *Ritualer ved livets slutt.* Gravferd er den kirkelige handlingen som helt klart har beholdt sin dominerende posisjon, også de siste 10 år da dåpsprosenten har vært klart synkende. Som ledende "leverandør" av et offentlig ritual ved livets slutt bærer kirken et stort ansvar for at

dette ritualet forberedes og gjennomføres med sjelesørgersk nærvær og liturgisk og homiletisk kvalitet. I svært mange menigheter utgjør gravferdene den klart mest omfattende berøringsflaten mellom menigheten og dens medlemmer.

- *Teologi ved livets slutt.* Hva lærer vi egentlig om døden? Vi sier at døden er nødvendig og naturlig, men vi sier samtidig at den er en fiende og en konsekvens av synden. Systematisk teologi de siste 60 år har gitt ganske ulike svar på spørsmålet om dødens teologiske status. Er den en del av det opprinnelig skapte, eller er det mulig å se for seg en menneskelig tilværelse uten vekst, modning, aldring og til sist – død?

I dette nummeret vil ulike perspektiver på døden belyses. Den store fagligheten som er utviklet

Kirken på sin side har
alltid vært nær døden...

rundt lindrende omsorg ved livets slutt, har funnet en arena ved årlige konferanser om utfordringer ved livets slutt. I dette miljøet har også teologien og diakonien sin naturlige plass og sin tydelige stemme, blant annet gjennom prestetjenesten/diakontjenesten ved St. Olavs hospital. Derfor gjengir vi årets åpningsforedrag fra konferansen. Spørsmålet om dødens teologisk status belyses i sokneprest Øystein Aronsens artikkel. Han stiller spørsmål ved hvordan evolusjonsteori

og korsteologi kan kaste lys over spørsmålet om dødens opprinnelighet og nødvendighet. Om hun kalles søster eller noe annet, døden representerer uansett livets mest stabile korrektiv og antitese.

.....
SJUR ISAKSEN
SJUR.ISAKSEN@MF.NO

TAKK TIL MEDARBEIDERE SOM SLUTTER

I dette nummeret kommer de siste tekstgjennomgåelsene for innværende kirkeår, og med avslutningen av kirkeåret er det også tre av våre medarbeidere som har bedt seg løst fra vervet som tekstskribenter i LK. Det er Silje Sørebo, Ernst-Modest Herdieckerhoff og Martin Aalen Hunsager. Vi takker for den tiden dere har stilt dere til rådighet, og for det dere har bidradd med i de tekstgjennomgåelsene dere har levert, og vi ønsker dere lykke til med nye oppgaver og utfordringer.

TANKER OM DØDEN I LYS AV EVOLUSJONSTEORIEN OG KORSET

AV ØYSTEIN ARONSEN, SOKNEPREST I GJERPEN
OYSTEIN.ARONSEN@SKIEN.KOMMUNE.NO

Døden – Ernest Becker har skrevet ”The denial of death”¹ om den vestlige tilnærmingen til døden – døden er en dyp fornærmelse i en selvrealiseringskultur. Mennesket utvikler en identitet, en særegen personlighet, så dør det bare.

Kristen tro har vært en alliert i motstanden mot døden. Døden er en fiende, en inntrenger i Guds gode skaperverk. Døden kom på grunn av syndefallet, Genesis 2,17. Samtidig lærer evolusjonsteorien at livet har utviklet seg over ”dyp tid”, et nærmest uendelig spenn av tid. I denne tiden har livsformer utviklet seg og er blitt borte. Døden har vært og er en nødvendig del av denne utviklingen.

Det er unektelig et motsetningsforhold mellom en teologisk forståelse av døden som straff for synd og en biologisk forståelse av døden som en nødvendighet og et gode. Hvordan kan en nærme seg en teologi om døden i lys av opplagte innsikter fra evolusjonsteorien? Det er vel grunn til å tro at evolusjonsteorien er kommet for å bli – og at teologien for å være relevant må forstå døden i lys av en uendelig lang evolusjonshistorie.

Hvordan skal vi forstå verden som skapt av kjærlighetens Gud, Bibelens Gud, når livet er blitt til gjennom ”dyp tid” fylt av lidelse og død for utallige arter? Dette spørsmålet ligger nært opptil det klassiske teodicé-spørsmålet: Hvorfor eksisterer det onde? Når dette spørsmålet avgrenses til hvorfor døden eksisterer, så har svaret ofte vært hentet fra Rom 5: Døden kom på grunn av Adams synd. Men har den fysiske, biologiske døden noe med synd å gjøre? Eller må vi forstå dette annerledes – at den døden Paulus

sikter til, er den evige død, eller eksistensiell frykt for døden. Dette er ”utveien” flere teologer har fulgt i senere tid.

Men hvorfor måtte da Jesus dø fysisk for å sone verdens synd? Korset peker i retning av en dyp sammenheng mellom synd og død.

SKAPELSEN OG DØDEN

Det metafysiske utgangspunktet for en trinitarisk teologi om døden er at Gud skapte verden. Det finnes ikke spor etter Platons *Demiurg* eller samvirke med andre guder. Gud er den eneste ontologiske grunn for verdens eksistens. Det er dette som er *creatio ex nihilo*-tankens viktigste anliggende: Ingen er medansvarlig (eller medskyldig). Den treenige Gud, alene, har frambrakt tid og rom – virkeligheten.²

Kjærlighet er motivasjonen for skapelsen. Gud måtte ikke skape for å være aktiv. Gud er fra evighet av aktiv i relasjonen mellom Fader, Sønn og Ånd. Skapelsen må derfor forstås som en fri handling. Sønnen beveget seg utover fra det trinitariske fellesskapet og ble verdens ontologiske grunn. Ved Sønnen skapte Gud verden; Sønnen bærer alt ved sitt mektige Ord (Hebr 1).

Guds kjærlighet til skaperverket er i så måte tuftet i Faderens evige kjærlighet til Sønnen. Faderen vender seg alltid i kjærlighet til Sønnen og elsker alt som Sønnen bærer og har båret ved sitt mektige Ord. Faderen ser Sønnen i alt som Sønnen har frambrakt.³ Men det er en vond spenning og dissonans mellom troen på at Gud står ved skaperverket i kjærlighet, og skapningens erfaring av lidelse og død.

En av de helt konkrete innsiktene evolusjons-

teorien gir, er at skapelsen fortsatt skjer; den er *de facto* fortsatt underveis. Så når Gud sier i Genesis at alt var godt, ja overmåte godt, så må det kanskje forstås som et ”allerede, ennå ikke”. Den klassiske forståelsen har vært at Gud hvilte syvende dagen etter at alt var ferdig. Men det finnes et teologisk potensial i *creatio continua*-tanken, som kanskje kan forstås bredere enn Guds forsyn og omsorg for skapelsen. Rom 4,17 sier at Gud byr det som ikke er, å bli til. Jesus sier: ”Min Far arbeider helt til nå. Også jeg arbeider.” (Joh 5,17) Kan vi si at Gud fortsatt skaper, og at skapelsen dras mot forløsningen?

Rom 8,19ff sier noe veldig interessant: *For det skapte venter med lengsel på at Guds barn skal åpnes i herlighet*. Det skapte ble underlagt forgjengeligheten, *ikke frivillig, men fordi han ville det slik*. Likevel var det håp, for også det skapte skal bli frigjort fra slaveriet under forgjengeligheten og få den friheten som Guds barn skal eie i herligheten. Vi vet at helt til denne dag sukker og stønner alt det skapte samstemt, som i fødselsrier.

Målet med skapelsen, det skapelsen venter på, er at Guds barn skal åpnes i herlighet, at skapningen frivillig inngår i Sønnens forhold til Faderen og i så måte gir Gud ære som skapningens Herre.

For at det skal kunne skje på en meningsfull måte, da må skapningen utvikle identitet og være i en relativ uavhengighet til Gud. Hvis vi tenker oss en skapning som blir skapt i Guds umiddelbare nærhet, så er maktforholdet så urimelig skjævt at det skapte individet umulig vil kunne utvikle en egen identitet og være. Wolfhart Pannenberg⁴ mener at bare en hel skapelse, en egen virkelighet, en hel verden kan utvikle identitet og være på en meningsfull måte *vis a vis* Gud. I så måte er det avgjørende at verden fungerer som om Gud ikke var der, *etsi Deus non daretur*. Verden må fungere etter forutsigbare naturlover. Evolusjonens ”dype tid” forsterker og virkeliggjør opplevelsen av uavhengighet.

Bare et uavhengig vesen med en refleksiv selvbevissthet kan gi en fri og meningsfull tilslutning til Gud som Herre. I så måte er det at mennesket, av alle skapninger, har en spesiell plass og funk-

sjon i skaperverket. Bare skapningen med bestemmelsen *Imago Dei* kan vende seg bort fra Gud, og bare *Imago Dei*-skapningen kan vende seg til Gud.⁵

Hva Gud vil med den hele skapningen, er et mysterium som Bibelen bare gir vage hint om, men vi kan tro at alt det skapte, fiskene i havet, fuglene under himmelen, dyrene på marken og mennesket er gjenstand for Guds *chesed*, Guds trofaste kjærlighet, den kjærlighet som har sin sikre grunn i Faderens kjærlighet til Sønnen. Et slikt hint om at Gud har øye for hele skapningen, finner vi i Rom 8,19ff. Det skapte sukker og stønner som i fødselsrier og venter på at *Imago Dei*-skapningen skal vende seg til Gud og forkynne og bekrefte Guds storhet.

Gud skapte verden, og han skapte døden; han underla det forgjengeligheten fordi han ville det slik. Mennesket lever på ”lånt tid”; vi får en del i evigheten, i Guds liv, eller Guds *ruach*. Mennesket dør hvis det faller fra en klippe eller når en alder der dette legemet av støv ikke lenger fornyer seg. Slik sett har den moderne vitenskapelige forståelsen av døden rett; den kommer ikke som følge av synd, men av naturlige prosesser. Det er ingen grunn til å tro at dette noen gang har vært annerledes, heller ikke før et syndefall.

Det er allikevel ikke tilrådelig å kutte forbindelsen mellom synden og døden. Teologien bør fastholde at livet er å ha del i Guds *ruach*; dødens dypeste årsak er at forbindelsen til Guds *ruach* brytes. Grunnen til dette bruddet er synd – da forstått som ”the impossible transition”⁶, den umulige overgangen til autonomi fra Gud. Livet har bare ontologisk grunn i Sønnens forhold til Faderen gjennom Ånden. Når mennesket søker liv i seg selv, eller en annen avgud, da smuldrer livets ontologiske grunn under føttene våre, og vi dør.

KORSET OG DEN NYE SKAPNINGEN

Mennesket har altså en særskilt bestemmelse, et særskilt kall: Det skal stå i en bevisst og bestemt relasjon til Gud som Herre. Når mennesket søker liv og gir ære til noe annet enn Gud, så forstyrrer det dette forholdet. Mennesket blir fremmedgjort fra sin bestemmelse, fra det mennesket ble

skapt for. I dag kan et menneske forstå fra vitenskapen at det er et dyr, en skapning blant alle skapninger, men det bærer allikevel denne *Imago Dei*-bestemmelsen i sin person og sin dypeste identitet. Ernest Becker sier: "It places a trembling animal at the mercy of the entire cosmos and the problem of the meaning with it."

Dødelighet og lidelsen som følger med dette livets vilkår, er flertydig – det gir grobunn for teodicé-problemstillinger, men det belyser også sterkt at alle menneskelige forsøk på selvrealisering har sin begrensning. Det belyser at mennesket er en skapning som ikke kan eie liv i seg selv; det skylder sin eksistens til Gud.

Luther minner oss på at Gud er i det skjulte, i det svake, i det som ser ut som nederlag: "Although He is the God of life and salvation and this is His proper work, yet, in order to accomplish this, He kills and destroys. These works are alien to Him, but through them He accomplishes His proper work. For He kills our will that His may be established in us. He subdues the flesh and its lusts that the spirit and its desires may come to life."⁷

Gud i det skjulte, i nederlaget, er demonstrert sterkest på korset. Teologen George L. Murphy kaller dette "God's trademark in history", Guds varemerke. Det er ikke bare på korset vi ser dette; det er noe av korset i hele åpenbaringshistorien. Mennesket ble skapt av støvet; Isak ble født av Saras "døde" livmor; eksodus fra Egypt gir liv til et "dødt" folk, de døde ben i dalen – alt dette viser et korsformet mønster i historien der Gud "gjør de døde levende og byr at det som ikke er, skal bli til" (Rom 4,17).⁸

Korset er i dette lyset ikke en enkeltstående hendelse, men det åpenbarer en Gud som har lidd med skapelsen gjennom hele skapelsens dype historie. Når vi da tenker, med Pannenberg, at verden ble skapt ved at Sønnen beveget seg utover fra treenigheten og har lidd med skapelsen i hele evolusjonsprosessen, så setter det inkarnasjonen i et særskilt lys. Inkarnasjonen blir da ikke et fremmedelement som bryter inn i skapelsen. Sønnen kommer til sitt eget (Joh 1). Sønnen er skapelsens ontologiske grunn og bærer i seg skapelsens mening og mål, nemlig skapningens frie

tilslutning i Sønnens forhold til Faderen.

Skapelsen skapes mot fullbyrdelsen, mot løsningen i Jesus Kristus. Skapelsen er ikke ferdig med den første Adam. Det er ikke Adam av støvet som skal arve Guds rike eller inngå i Sønnenes evige relasjon til Faderen. Det er den "eskatologiske mannen", den nye Adam, det sanne *Imago Dei*, som fullbyrder skapelsen. Slik kan vi si at skapelsen når sin proleptiske fullbyrdelse i inkarnasjonen.

Gregor av Nazianz: "That which He has not assumed, He has not healed." Kristus tar opp i seg hele skaperverket i inkarnasjonen. Dette blir dyppt meningsbærende i lys av evolusjonens historie. Sønnen tar opp i seg og helbreder hele naturen; han forener det forgjengelige med det uforgjengelige. C. S. Lewis illustrerer dette: "He comes down; down from the heights of absolute being into time and space; down in to humanity, down further still, if embryologists are right, to recapitulate in the womb ancient and pre-human phases of life; down to the very roots and sea-bed of Nature He had created."⁹

Når mennesket forenes med Kristus i dåpen og troen, så innebærer det en virkelig ontologisk forening av mennesket med Kristus. Luther sier: *in ipsa fide Christus adest*, Kristus er virkelig tilstede i troen. Troen er i seg selv Kristus til stede i mennesket. Troen er ikke bare en rasjonell tilslutning til Sønnens evige forhold til Faderen; troen er nyskapelse; troen er det uforgjengelige som forenes med det forgjengelige.¹⁰

Kristus døde på korset og sonet menneskets synd. Døden kunne ikke holde Kristus, fordi Han er fra evighet av Gud og uforgjengelig. Analogt med dette dør mennesket, men døden kan ikke holde det menneske som er forenet med Kristus, for døden kan ikke overvinne Kristus. Slik sett er døden ikke lenger bare en fiende; døden blir redefinert i lys av evangeliet. Døden blir slutten på dette livets omstendigheter slik at det nye livet kan bli realisert i en oppstandelse lik Kristus.¹¹

Denne artikkelen har belyst noen aspekter av avhandlingen "Towards a Theology of Death in Light of Evolutionary Theory" av Øystein Aaronsen, MF 2012. Avhandlingen finnes på:

<http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/161191/AVH504-kand-nr-2202-masteravhandling-Aronsen-navn.pdf?sequence=1>.

¹ Becker, E. *The denial of death* (1973): 264.

² Von Rad, G. *Genesis* (1972): 49ff.

² Pannenberg, W. *Systematic Theology Vol.2* (1994): 5.

⁴ Wolfhart Pannenberg døde fredag 5/9-14, denne artikkelen er skrevet med stor takknemlighet til hans arbeid.

⁵ Bonhoeffer, D. *Christ the Center* (1978): 67f *Nature does not need to be reconciled, nature will be redeemed.*

Det er mennesket som må forsones med Gud, naturen kan forløses.

⁶ Karl Barth.

⁷ Forde, G.O. *On Being a Theologian of the Cross* (1997): 88.

⁸ Murphy, G.L. *The Cosmos in the light of the Cross* (2003): 28ff.

⁹ Lewis, C. S. *Miracles* (1947): 115. Lewis' forståelse av embryoets utvikling er ikke helt oppdatert, men poenget – at Kristus antar naturen er gyldig [En ny – og for første gang fullstendig – oversettelse til norsk av denne boken utkom på Luther Forlag i 2011 – red.anm.].

¹⁰ Mannermaa, T. *Christ Present In Faith* (2005): 15.

¹¹ Henriksen, J.O. *Imago Dei* (2003): 236.

luther

Magnus Malm

KJENNETEGN

Å søke Guds nærvær i en kaotisk tid

399,-

Den svenske forfatteren og sjelesørgeren Magnus Malm skriver om kjennetegnene på Guds nærvær i vår hverdag.

Sammen med den nye boken kommer et armbånd. Det er ment som en praktisk hjelp til å daglig holde fast ved kjennetegnene krybben, korset og ringen.

Vårt Land skriver: *"For svensken er bønn intet mindre enn et mirakel, fordi han ikke kan tenke seg noe annet som kan forandre menneskers liv så dypt og knytte oss til kilder bortenfor alt vi ser."*

www.lutherforlag.no

www.bokogmedia.no

DØDEN

– I HISTORISK PERSPEKTIV

ÅPNINGSFOREDRAG VED 13. LANDSKONFERANSE OM UTFORDRINGER VED LIVETS SLUTT,
TRONDHEIM 17. SEPTEMBER 2014

AV SJUR ISAKSEN
SJUR.ISAKSEN@MF.NO

I akademia gir vi ofte eksamensoppgaver som likner litt på dette foredragets bestilte overskrift: *Gjør rede for døden, i historisk perspektiv*. Men det er som oftest med en presisering: Med særlig henblikk på antikken, eller renessansen eller post-modernismen. Men denne gangen var det ikke noe særlig henblikk på noe som helst, bare døden – i historisk perspektiv. Det får stå til; døden har tross alt ikke forandret seg stort. Den er fortsatt tilværelsens mest stabile element. Nettopp derfor er det kanskje mer hensiktsmessig å nærme seg tema fenomenologisk snarere enn kronologisk. Hvordan er døden blitt erfart, til ulike tider og til alle tider?

DØDEN – DEN GÅTEFULLE INTETHETEN

Hvor lang er dødens historie? Hvis vi presiserer døden til å gjelde den menneskelige død, homo sapiens' erfaring av at blodet stopper å flyte i årene, av at lungene ikke lenger fylles med luft, og hjernen har fått sin siste impuls, så kunne vi tenke oss at dødens historie var bitte lite grann kortere en menneskets livshistorie. Først måtte det første menneske leve; så kunne det første menneske dø. Det er slik termen *død* innføres i skapelsesmytene i Det gamle testamentet. Døden er livets konsekvens; ikke bare det, døden er det *feilslåtte* livets konsekvens, resultatet av menneskets grenseoverskridende grådighet. I vår kulturkrets er det ikke så rart at døden gjennomgående er blitt forstått som en blanding av nederlag og straff. På den annen side fantes det

noe der *før* livet, også i Bibelens univers. Det var et fravær som ble brutt da livet brøt fram. Det var en intethet som noe steg fram av. Men den samme intethet og fravær er kjente dødsmetaforer også for oss; vi vender tilbake til det som synes øde og forlatt. Hvem av oss har ikke stått ved en båre i et syningsrom og kjent fraværet og intetheten rope mot oss fra den kroppen vi tidligere kjente som levende, men som ikke lenger er det? Karl Ove Knausgård beskriver det slik etter at han har sett sin døde far i kapellet for annen gang: "Nå var det det livløse jeg så ... Og døden, som jeg alltid hadde betraktet som den viktigste størrelsen i livet, mørk, dragende, var ikke mer enn et rør som springer lekk, en gren som knekker i vinden, en jakke som glir av en kleshenger og faller ned på gulvet." Kanskje er døden, forstått som fravær og intethet mer opprinnelig enn selve livet? I dette perspektivet er døden også mer *naturlig* enn livet.

DØDEN – DEN TROFASTE NØDVENDIGHETEN

Som fenomen har ikke døden gjennomgått noen historisk utvikling. Dødsriteriene har endret seg i takt med den medisinske utviklingen; holdningene og skikkene knyttet til behandling av døde kroppar har vekslet mellom epoker og kulturer. Men selve døden er like ubestridt konstant i sine kjennetegn. Disse kjennetegnene er i et økologisk og biologisk perspektiv i slekt med alt organisk liv på jorden. Liv *framføres* ved befruktning og fødsel; liv *tilbakeføres* ved død og

forrånelse. Den danske teologen Nils Henrik Gregersen uttrykker det slik: *Døden er en biologisk og økologisk nødvendighet*. Vi bidrar i denne prosessen gjennom måten vi bruker naturen på. Menneskets oppdagelse av å kunne dyrke mat på jorden, av å kunne drive jakt og fiske har framprovosert en bevissthet om livssyklusene i naturen. Men vi inngår selv i en slik syklus, og det er helt tvingende nødvendig. Denne kroppen er ikke laga for å vare. Den har vart lenge, og akkurat nå har jeg en følelse av at den kommer til å vare en stund til. Jeg føler meg ganske bra. Men det kan ikke fortsette på denne måten! Om noen år, eller kanskje i morgen, begynner den å få nok. Jeg skal føres tilbake til jorden, på den ene eller andre måten.

Også i et psykologisk modningsperspektiv ser det ut til at det er nødvendig å sette en strek en gang. Jeg kjenner meg ikke som en ungdom. Og hadde jeg kjent meg som en ungdom, ville jeg vært litt bekymret. I takt med alder og kropp vil de fleste av oss nærme seg en metthet, slik at ikke bare kroppen, men også sjelen innser: Det kan ikke fortsette på denne måten! Livsfølelsen som sier: "Jeg er mett av dage!" er kjent både fra gammeltestamentlig historie og fra moderne palliasjon. Det kommer til et punkt der det er umulig å se for seg en videre modning; kapasiteten er ikke lenger til stede. Det livet som startet med å åpne seg opp mot verden, er i ferd med å krøke seg sammen, og livsrommet snevres inn. Det kan ikke fortsette på denne måten, og det er dødens trofasthet som setter strek. Til slutt.

DØDEN - DEN BRUTALE AVBRYTELSEN

Til tross for dødens trofaste nødvendighet er det ikke denne betraktningmåten som har dominert sivilisasjonenes holdning til døden. Som *erfaring* er døden i alle kulturer blitt opplevd som *avbrytelse*. Selv om dette trekket alltid har vært til stede, ikke minst fordi ulykke og brå død alltid har vært en av menneskehetens grunnvilkår, er det trekk ved moderniteten og postmoderniteten som på en spesiell måte dyrker denne synsvinkelen. Fremskrittstro og selvrealisering har i vår tid gitt oss forventninger og ambisjoner på

vegne av livet, som historien neppe tidligere har vært i nærheten av. Det er mye godt i denne kulturen; medisinske nyvinninger og bedre levevilkår er i all hovedsak framskritt i livets tjeneste. Baksiden er at all vår overlevelse og all vår velferd underholder en dyptgående illusjon, nemlig at smerte og friksjon er feil som må elimineres, og at døden er et nederlag. I palliasjon er ikke smerte gjenstand for moralsk eller filosofisk ergrelse. I palliasjon er smerte gjenstand for lindring. Og døden er ikke et nederlag.

Likevel må vi erkjenne at døden så mange ganger *erfares* som den brutale avbrytelsen. Noen ganger så hjerteskjærende at vi mister ethvert språk for det. Og slik må det få lov til å være. Ingen bør dyttes for fort og for hardt inn i en forsoning med en forestående død. I palliasjon er verken håp eller fornektelse tegn på umodenhet, men snarere overlevelsesmekanismer som varmsomt anerkjennes, før de eventuelt kan vike plassen for noe annet. Både ung død og all død må få lov til å bli erfart som en brutal avbrytelse av det som er vårt mest håndfaste og noen ganger eneste prosjekt: Livet.

Samtidig tror jeg, i historisk perspektiv, at vår tid opplever dette sterkere enn noen gang før. Både individualismen og sekularismen bidrar til at livet blir et prosjekt der vi er ganske alene om ansvaret for resultatet. Vi har ingen eksterne garantister lenger når vi er dedikert verken til et kollektivt mål eller til Gud. Den som er sitt eget mål, er også ekstremt sårbar. Døden er positivismens korrektiv og selvrealiseringens antitese – fra de greske tragedier, via Jesu liknelse om den rike unge mannen til dagens idoler og stjernesjakk som raskt slukner på himmelen. For himmelen er et sted ingen trær vokser inn i. Døden er grådighetens og de urimelige ambisjonenes brutale korrektiv.

DØDEN - DEN SÅRE ADSKILLELSEN

Mye av den fornyede interessen for døden i kulturen har sammenheng med utviklingen av sorgforståelsen de siste 50 år. Sorg som fenomen kan sies å ha eksistert så lenge det har vært mennesker. I skapelsesmytologien i 1. Mosebok antydes det at den var der allerede før mennesket gjorde sin

første erfaring av fellesskap: Det var ikke godt for mannen å være alene. Det går an å savne noe man aldri har hatt, rett og slett fordi vi har en iboende lengsel som driver oss i retning av hverandre. Filosofen Arne Johan Vetlesen beskriver mennesket som et fellesskapsvesen med *sårbarhet* og *avhengighet* som grunnleggende ontologiske kjennetegn. Så hjelpeløst og avhengig er et nyfødt barn at konsekvensen av å bli etterlatt alene er død eller ubotelig skade på sjelen. Men denne sårbarheten og avhengigheten er ikke bare et spedbarns kjennetegn; den følger oss livet igjennom. Derfor kan vi tenke oss at de bånd som pleies eller knyttes i livets *siste* fase, kan sammenliknes med omsorgen ved livets begynnelse. Vi ble aldri riktig uavhengige. Vi skulle aldri være enestående i ordet verste forstand.

Så blir likevel døden det såre uttrykket for at noen er blitt enestående, i ordet verste forstand. Vi var to, men nå er jeg en. Sorgen har gjort innhogg i menneskers liv på måter som har stjålet livsmot og gjort øynene matte og uten glans. Erfaringen av død og den sorg som døden etterlater seg, har i alle historiske epoker og kulturer vært gjenstand for ritualisering, både offentlig og privat. Gravferdsskikker, sørgetider og sørgetegn skaper fellesskap rundt den sorgen som på det individuelle plan kjennes som den ensomste av alle erfaringer.

DØDEN – DEN NÅDIGE FRIGJØRINGEN

Dødens brutalitet og adskillelsens sårhet har ført historiens menn og kvinner inn i den dypeste eksistensielle smerte. Men det finnes en tenkt skjebne som er enda mer skremmende. I middelalderen dukket for første gang legenden om Ahasverus, den evige jøde, opp. Her møter vi han som ble dømt til evig liv på jorden, som straff for at han nektet Kristus hjelp da han slepte sitt kors forbi Ahasverus' hus i Jerusalem. En hvileløs uendelighet i denne kropp, med denne sjel, fortoner seg som en uhyrlig straff. Dermed har vi nådd fram til dødens siste erfaringsfenomen i historisk perspektiv: Den nådige frigjøringen. Vi gjenfinner døden, forstått som en opphøyd

frigjøring for den landflyktige sjel i gresk filosofi og gnostisisme. I de østlige verdensreligionene møter vi liknende forestillinger om frelse som frigjøring fra den ubarmhjertige og uendelige livssyklusen. I kirkehistorien er det kanskje Frans av Assisi som har uttrykt dette vakrest, da han på 1200-tallet skrev sin Solsang:

*Takk, gode Gud, for søster Død,
den siste hjelper i vår nød.
Hun kjører vognen stille frem
når det er kveld og vi skal hjem.*

Men det er neppe de filosofiske og religiøse betraktningene som har ledet flest mennesker til lengselen etter den gode og nådige død. Hva gjør et menneske i sultens fortvilelse? Hva gjør en som blir torturert? Hva gjør den som kjemper med intens psykisk smerte? Hva gjør den terminalt syke som vet at det ikke er noen vei tilbake? Å, lengselen etter å bli løst fra livet er dypt menneskelig og forståelig.

Vi nærmer oss vår tid; vi nærmer oss denne forsamling, som er dedikert til oppgaven: Å anerkjenne den dype ambivalensen som sier: Jeg vil leve, men jeg kan ikke leve. Jeg lengter etter å dø, men ikke alene. Palliasjon er lindring og varsom tilstedeværelse på den siste etappen. Takk til alle som vier sin faglige og menneskelige ressurser til nettopp dette arbeidet!

LIVET – DEN STORE OVERRASKELSEN

Til slutt: Mye tyder på at døden har styrket sin posisjon som den ultimate overraskelse og nyhetsmedienes sensasjon. Daglig blir vi informert om og berørt av offentlig død. Det er ikke rart, for ingen nyhet har så vidtrekkende konsekvenser; ingenting er mer ugjenkallelig. Likevel er ikke døden den største overraskelsen. Den største overraskelsen er livet. Den største overraskelsen er et så mange av oss våknet opp til en ny dag i dag, at blodet fortsatt pumpes rundt i årene våre, at celler fornyes, at sykdom leges, at blikk møtes, at erkjennelse oppstår, at kjærlighet finnes, at smerte lindres. Den største overraskelsen er at vi varer så lenge som vi gjør. Det er ikke til å begripe. Det er bare til å undres over.

SØNDAGSTEKSTEN

ASTRID SÆTRANG MORVIK - SJUR ISAKSEN - BENDIK VOLLEBÆK

22. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN - 23. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN
DOMSSØNDAG / KRISTI KONGEDAG

22. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

9. NOVEMBER 2014

Prekentekest: Matt 12,33–37

Lesetekster: Fork 4,17–5,6 / Jak 3,7–12

Fortellingstekst: Luk 10,25–37

Liturgisk farge: Grønn

SI IKKE FOR LITE!

Tilsynelatende stikk i strid med dagens tekster må jeg her advare mot å si for lite eller å gjøre Jesus mindre enn han er.

Tilsynelatende legger disse tekstene nemlig opp til en skikkelig moralpreken, omtrent som min mor ville sagt: "Kan du ikke si noe godt om et menneske, så hold munn!"

Tilsynelatende vil Jesus si til oss at vi må vokte våre ord og passe oss så vi ikke sier noe stygt om noen, eller bruker tiden på tøys og fjas, for alt skal vi svare for på dommens dag. Tilsynelatende sier dagens tekst:

Vær forsiktig lille munn hva du sier.

Vær forsiktig lille munn hva du sier.

For vår Far i himmelen ser alt som her på jorden skjer.

Vær forsiktig lille munn hva du sier.

Forfatteren er ukjent, men for meg og mange andre er dette en kjent søndagsskolesang fra 70-tallet eller der omkring. Dessverre er jeg redd for at søndagens tekstutvalg nettopp legger opp til en moralpreken som ikke hører hjemme i en evangelisk kirke. Har vi ikke lagt 70-tallets søndagsskoletimer bak oss?

EVANGELIET ETTER MATTEUS

Det er ikke så lenge siden jeg skrev en tekstkommentar til nesten den samme evangelieteksten, bortsett fra at det den gang handlet om utdrivelse av onde ånder; Da var det Luk 11,14–28 som var prekentekest (se LKT 3/2014). Nå er det en bit av *parallellteksten* fra Matteus som er plukket fram. Kapittel 12,22–45 hos Matteus bør leses i sin helhet, og vår prekentekest *må* vi forstå i lys av konteksten! Slik den står nå, sammen med dagens lesetekster, er det dessverre duket for misforståelser. Konteksten er en stridssamtale med fariseerne. De har sådd tvil om hvor Jesus har sin makt fra, og foreslår at han har den fra Satan. Jesu tilsvaret er spisset: *Den som sier et ord mot menneskesonnen, skal få tilgivelse. Men den som sier mot Den hellige ånd, skal ikke få tilgivelse, verken i denne verden eller i den kommende* (v 32). De følgende versene og vår perikope utdyper denne skarpe irettesettelsen til fariseerne. For å forstå

Jesu kompromissløse holdning til fariseerne, slik Matteus framstiller det, kan det være nyttige å bli minnet om evangelisten Matteus' program for sitt skriv: Han retter seg til jødekrystne og fører bevis ut fra skriftene om at Jesus er oppfyllelsen av profetiene. Dermed blir evangeliet også et kampskrift mot de jødiske lederne som ikke vil anerkjenne Jesus som Guds sønn, men som tvert i mot motarbeider ham (Les f.eks. *Introduction* hos R.T. France *Matthew*, Inter Varsity Press 1985/2008, s 19ff.).

Det er altså fariseerne som her blir advart mot konsekvensene av stadig å motarbeide ham og til og med anklage ham for å gå Beelsebuls/Satans ærend – noe han omtaler som å spotte Den hellige ånd – fordi de velger å sette saken så til de grader på hodet. Jesus er jo i ferd med å frelse verden på Guds vegne! Riktignok kan det være tilgivelig å spotte Menneskesønnen, altså Jesus når han fremstår som et menneske, for også hans nærmeste venner kunne iblant argumentere mot ham (Jfr. fortellingen om Peter som irettesatte Jesus, Matt 16,23), men Guds frelsesplan må ikke spottes. Ved å så tvil om Jesus er fariseerne med på å hindre mennesker å bli frelst. ”Den som ikke samlar med meg, han sprer.” (v 30) Det er utilgivelig. Det er altså *fariseerne* som blir dømt fordi de kjennes på fruktene (v 33), og kalles *ormeyngel* (v 34) – en henvisning til slangen i syndefallsfortellingen? Den allmenne kunnskapen om hvordan onde og gode mennesker uttrykker hva som bor i dem (v 35), understreker at Jesus oppfatter fariseerne som onde i denne sammenheng. De unyttige ord Jesus omtaler i v 36 (gr. *argon*), betyr her ord og vitnesbyrd som er kontraproduktive i forhold til Guds mål om å frelse menneskene. Vi forstår ikke teksten rett om vi ikke får med denne sammenheng. Å ta prekenteksten ut av sin sammenheng, blir altså å si alt for lite om en tekst som advarer mot å si for mye!

JEG – EN FARISEER?

Ja, skal denne teksten ha noe å si til deg og meg, så må det være i den grad også vi har fariseiske tendenser. Jesu motstandere gjorde Jesus til noe annet enn han var, en medløper for Satan. Vi kan

også feile hvis vi gjør Jesus til noe annet og mindre enn han er, en morallærer som ber oss holde tungen i tøyte så vi ikke sier tull og tøys og/eller baktaler og lyver om vår neste. Jesus er ingen morallærer, hans budskap er noe annet enn en utlegning av Forkynnerens budskap. Jesus er Guds sønn, og hans planer er større enn å gjøre oss til hyggelige medborgere; han vil gjøre oss til Guds barn. Den som prøver å hindre dette, har grunn til å frykte dommens dag.

HVA HANDLER DENNE TEKSTEN OM – OG HVA HANDLER DEN IKKE OM?

Dette er altså det første vi må avklare når vi nærmer oss dagens prekentekst og temaet for dagen. Mang en sensitiv kristen har nok fått en tung bær å bære på av dårlig samvittighet og redsel for å gjøre noe galt etter et møte med denne teksten. ”Unyttige” ord kan jo være så mangt: Vitsing og skravling – er ikke det unyttige ord vi må svare for på dommens dag? Nei, vi har bruk for tullprat! Det er det sosiale limet som letter samspillet mellom oss. Vi trenger alt som gir smil og latter i hverdagen. Men vi trenger selvsagt ikke baksnakk og løgn. Jesus-ordene i v 35 er allmenn kunnskap som forteller oss hva som bor i mennesker. Hva vi sier, avslører oss, men vi blir ikke nødvendigvis dømt til fortapelse på grunn av et skjevt ord. Det kan tilgis, som alt annet vi ber om tilgivelse for. Likevel må vi ikke bagatellisere det problematiske i å baktale og lyve om andre, for baktaling kan hindre mennesker i å la seg inkludere i det kristne fellesskapet. Hvem har ikke hørt historier om profilerte kristne i lokalsamfunnet som var raske til å kritisere, fordømme og snakke nedsettende om sambygdinger, og som på den måten skapte avsmak for kirke og bedehus hos andre? Som representanter for ”de kristne” har vi et særlig ansvar for å vise at liv og lære hører sammen. Hvis ikke, kan vi risikere å drive folk vekk fra kirken, og da er vi ikke så mye bedre enn fariseerne.

SI DET MOTSATTE!

Jeg synes det er litt kjipt når tekstutvalget blir så moraliserende som det kan se ut på denne søndagen. Da må vi jo først gå runder for å opp-

klare misforståelser. På den annen side er jo dette en gyllen anledning til å hjelpe noen av med den børa av dårlig samvittighet de kan ha båret rundt på, på grunn av det de tror er unyttige ord.

Når børa er løftet av, kan vi komme fram til evangeliet i teksten – det som virkelig er frigjørende og ansvarliggjørende på samme tid: muligheten til å bruke ordene til å fremme Guds verk. Vi kan velge å legge vekten på disse tre setningene:

1. *Hvis treet er godt, er frukten god.* Er treet godt – dvs. er jeg et godt menneske? Enhver har både gode og onde tanker i seg, men det er mulig å trene seg til å si det gode og la være å si det onde.
2. *Et godt menneske henter fram godt av sitt gode forråd.* Jesus forutsetter at det finnes gode mennesker. Vi kjenner ikke bare lysten til det onde i vårt hjerte. Vel så mye kan vi kjenne lysten til det gode. Hvor kommer den fra? Er det ikke Gud som har gitt oss kjærlighetens gave? Da har vi alle muligheter til å gjøre godt og hente fram det gode av vårt forråd.
3. *Etter ordene dine skal du kjennes rettferdig.* Ordene våre kan skape en forskjell! I beste fall kan vi være med på å fullføre Guds verk ved å bringe evangeliet videre til våre barn, venner, medmennesker. Gode gjerninger er fint, men gode gjerninger kombinert med gode ord og vitnesbyrd om Ham som er godhetens opphavsmann, er enda mer effektiv. Jesus vil at vi skal bruke våre muligheter til å spre det gode budskapet. Da skal vi også kjennes rettferdige på dommens dag.

SALMER SOM UNDERBYGGER DET POSITIVE BUDSKAPET

Her er et knippe salmer som fokuserer på muligheten til å gjøre det gode gjennom ordene våre:

- 667 – Kvardagskristen vil eg vera
- 670 – Til kjærleik Gud oss skapte
- 679 – Du viste oss veien til livet
- 694 – Gi dem mitt ord!
- 695 – Rop det ut med hjertets jubel

697 – Der det nye livet lever (v 4)

Og så en salme til slutt for alle oss som trenger vitnemålets trøst: 599 – Kristus, du er alt mitt håp!

ASTRID SÆTRANG MORVIK
SOKNEPREST I ØSTENSTAD
ASTRID.MORVIK@ASKER.KIRKEN.NO

SAMARIE TIL SALGS

Pent brukt samarie og pipekrage passende til slank person ca. 175 cm selges rimelig.

Henvendelse til Thor Evje,
mob. 473 61 231.

23. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

16. NOVEMBER 2014

Prekatekst: Mark 10,28–31

Lesetekster: Jes 1,16–19 / 2 Tess 1,10b–12

Liturgisk farge: Grønn

EN FORHISTORIE AV BETYDNING

Det er duket for en debut i kirkene våre denne søndagen. Den lille replikkvekslingen mellom Peter og Jesus har aldri tidligere vært prekatekst. Derfor har de fleste av oss kunnet nøye oss med undring i møte med både spørsmål og svar. Nå blir vi bedt om å forkynne over disse replikkene. I vår amerikanske søsterkirke ELCA er evangelieslesningen utvidet til å begynne i vers 17, slik at hele forhistorien kommer med. Foranledningen er nemlig en annen replikkveksling. En sympatisk, rettskaffen mann har nettopp gått bedrøvet bort fra Jesus fordi han ikke ville gi bort det han eide, og følge Jesus. Han eide for mye. Dette har Peter og disiplene observert og lyttet til. Det er med andre satt et tema som svever i lufta og gjør stemningen ladet. Personlig rikdom var ikke særlig anfeltet i samtidens kultur og religion; tvert i mot ble rikdommen forstått som velsignelse. Derfor er Jesu svar til den rike mannen provoserende, ikke bare for ham som fikk det, men for alle som hørte det. Og der begynner vår lille tekst.

PETER: SELVTILFREDS ELLER USIKKER?

I homiletikken kan det ofte være hensiktsmessig å se etter det som *ikke* sies i en fortelling, og som derfor er overlatt til gjetninger eller mer kvalifiserte antakelser. Det er for eksempel ikke uttrykt noe om Peters følelser eller motivasjon for å trekke fram seg selv som et eksempel på en som har forlatt alt for å bli disippel. Kanskje antar vi

at Peter var en impulsiv skrytepave, full av selvheldelse, og at han hadde et behov for å løfte fram sin egen selvpoppivende etterfølgelse. Men er det så sikkert? Disiplenes offer ved å følge Jesus skal ikke gjøres større enn det det var. Peter og broren Andreas hadde fortsatt tilgang til huset sitt i Kapernaum (1,29), og det er grunn til å tro at Jesus og disiplene brukte dette huset som base når de var i disse traktene. Mye tyder på at båter og garnbruk også ble tatt vare på; i alle fall ble de tatt i bruk igjen etter Jesu oppstandelse. Disiplene solgte ikke alt de eide, for å gå i kloster. De reiste hjemmefra for å gå i lære hos Mesteren. Kanskje er det like sannsynlig at Peter trengte fortrøstning og forsikringer i møte med de skarpe ordene Jesus uttalte til den sympatiske rike mannen som han faktisk fikk kjær (v 21). Kanskje var han ikke selvsikker, men usikker? I alle fall ble ikke Peter møtt med irettesettelse av Jesus. Ikke denne gangen. Kanskje var det fordi han hadde en skjelving i stemmen da han tok til orde? Når hadde jeg sist skjelving i stemmen da jeg tok til orde, i bønn eller tale?

LØNNER DET SEG Å FØLGE JESUS?

Enten det var selvskrut eller usikkerhet som lå bak Peters spørsmål, så kommer vi ikke utenom at rikdom og belønning er et tema på denne dagen. Lønner det seg å følge Jesus? Til tross for Luksusfellens skjebner, i nettbankenes tid er det ikke så mange som mister oversikten over økonomien. Bankene er en av nettets hyppigst besøkte sider. Det er flere som mister *motet* over økonomien. Men jeg lurer på om det enda flere, i hvert fall i min kulturkrets, som mister *perspektivet* på økonomien. Når vi oppfordres til hver dag å gjøre opp regnskap for vårt liv, er det ikke saldoen på bankkontoen det spørres etter. Jesus forkynte aldri at det skulle lønne seg økonomisk å leve med han. Det skulle tvert i mot koste. Enda en gang benytter Jesus anledningen til å minne om Guds rikes annerledeshet. Først er sist, og sist er først; minst er størst, og størst er minst. Rangeringen mister relevans fordi Gud ser den enkeltes verdighet og skjønnhet uavhengig av økonomi, prestasjon, selvfølelse og bekreftelse. De som mangler disse kjennetegnene i sitt blikk

på seg selv, skal få låne Jesu blikk.

Som forkynner merker jeg at jeg gjerne vil anbefale livet med Jesus. Jeg ønsker at andre skal få lyst til å leve troens liv. Men det er et sårbart utgangspunkt for en preken. Det kan lett få meg til å si ting jeg ikke har dekning for, verken i evangeliet eller i erfaringen. Lønner det seg å følge Jesus? Spørsmålet blir irrelevant. Det handler ikke om å sjekke kontoen i nettbanken; der finner vi ikke svaret. Jeg følger Jesus fordi det er et nødvendig svar på kjærligheten. Etterfølgelsens belønning ligger i etterfølgelsen selv: Den verdighet og det fellesskap ett hvert Guds barn har i Kristus.

LØNN: HER ELLER I HIMMELEN?

Mange prester er lei av munnhullet om at vi skal få vår lønn i himmelen, underforstått at vi bør ligge lavt i alle tarifforhandlinger. Samtidig gir både erfaringen og teologien oss holdepunkter for at munnhullet (i likhet med de fleste andre klisjeer) har noe for seg. Verdens forfulgte kristne bærer så store omkostninger knyttet til sin etterfølgelse at det er vanskelig å forestille seg. Det er også en myte at de som har ofret mye for Kristus, likevel er lykkelige og frimodige til enhver tid. Et offer er nettopp et offer, ikke en investering. Viktigere enn graden av disiplenes offer, er imidlertid det svaret Jesus gir Peter. Enten det er mye eller lite dere har forlatt, så skal dere få hundre ganger så mye igjen. Og det skal ikke skje i himmelen, men her og nå, ifølge Jesus. Nå synes sikkert både Peter og de fleste av oss andre at det ville være en heller tvilsom belønning å få 100 mødre eller 100 barn som kompensasjon for det vi måtte ha forlatt. Jesus refererer trolig til disippelfellesskapet, som vokser og utgjør den nye familien. I oppramsingen av de kompenserende familiemedlemmene som skulle gis i hundretall, og som skulle bli disiplene til del, finner vi ikke hustruer og ektemenn, heller ikke fedre, bare søsken, barn og mødre. Jesus har allerede etablert enheten mellom mann og kvinne. Og det er heller ikke et patriarkat med haugevis av fedre han forkynner.

Poenget er at disiplene settes inn i en sammenheng der verdiene er snudd på hodet. Rikdom-

men i tjenesten for evangeliet oppveier i massevis den materielle sikkerhet de ga avkall på. Fellesskapet i Guds store familie overgår den familiære trygghet de i en periode måtte forlate. Denne rikdommen og dette fellesskapet skulle gi dem mot til også å tåle den belønning ingen ønsker seg, nemlig motstand og forfølgelse. Men om dette motet skulle svikte eller utebli, ja, så er det faktisk også en lønn i himmelen, en ubegripelig, ikke-kalkulérbar lønn av en annen verden. Bokstavelig talt.

TEKST OG BUDSKAP

V 28: Tok til orde – Herksato. Denne imperfektumformen av *erkjomai* kunne gjerne oversettes med at Peter begynte å snakke. Da antyder noen kommenterer at Jesus avbrøt ham med sitt svar, kanskje for å avskjære Peters fristelse til selvhedelse.

V 28: Forlatt alt – panta afekamen. Dette ordet har en lang rekke beslektede betydninger, slik ordet forlate også har det på norsk. Det er samme ordet vi finner da Jesus døde og oppga ånden. (Matt 27,50) Det brukes også om tilgivelse av synder. Her beskrives disiplenes oppbrudd for å følge Jesus, men dette innebar likevel noe annet enn det den rike mannen i fortellingen forut ble bedt om. Han fikk beskjed om å selge alt han eide, og gi pengene til de fattige.

PREKENSKISSE

What's in it for me?

- Et liv *innenfor* økonomien er et liv der jeg søker trygghet og forutsigbarhet, og der innsats og lønn står i forhold til hverandre.
- Et liv *utenfor* økonomien er et liv der jeg mottar livet som en gave og svarer på kjærligheten med å gi meg selv som gave.
- Guds rike er utenfor økonomien, slik kjærligheten er det.

Lykke til!

SJUR ISAKSEN
UNIVERSITETSLEKTOR
SJUR.ISAKSEN@MF.NO

DOMSSØNDAG / KRISTI KONGEDAG

23. NOVEMBER 2014

Prekentekest: Matt 25,31–46

Lesetekster: Jes 57,14–16 / Åp 20,11–13

Liturgisk farge: Grønn

TIL DAGEN

Jeg opplever at det nye dobbelte navnet i vårt kirkeår er oppklarende. Alvoret er ikke tatt bort, men vi får en begrunnelse for hvorfor dommen er der.

Det er evangeliet om at det ikke er den sterkestes rett som gjelder, men at Jesus har det siste ordet. Han har makten til å gripe inn, til å skjelne mellom godt og ondt og til å gjøre noe med det. Dommen er nødvendig for *rettferdighet*.

Dommen er også nødvendig for *verdighet*. Det å bli holdt ansvarlig er å bli tatt på alvor som en virkelig person, som et sant menneske (Kan den merkelige rettsaken om tilregneligheten til Anders Behring Breivik belyse dette?).

Dommen fra Jesus tar et oppgjør både med skyld og skam. Skammen gjør vår synd til vår identitet. Men dommen fra Jesus sier: "Nei, din identitet, din bestemmelse, er en annen: Du er skapt i Guds bilde. Du er skapt til liv, kjærlighet, fellesskap. Nettopp derfor kommer også dommen. Når du bryter med din bestemmelse, så må den holdes fast, du må peiles tilbake til den." (Ressurs: Salme 511 – *En dag skal Herrens skaperdrømmer møte*)

Samtidig er det *Jesus* som dømmer, han som er full av sannhet, men også av nåde. Hva gjør det med dommen? På hvilken måte er det annerledes å bli dømt av Jesus enn av andre?

TIL TEKSTEN OG TIL PREKENEN

Umiddelbar reaksjon:

Hvor er evangeliet?

"There are two kinds of people in the world: those who divide the world into two kinds of people, and those who don't," sa humoristen Robert Benchley. Jeg kjenner meg som en postmoderne turist til et landskap hvor ting er tydelig delt inn i svart og hvitt. Det er som den fremmede følelsen når jeg går inn i en middelalderkatedral og ser hvordan folkemengden på altertavlen deles i to og sendes mot postkortenglene eller mot tyrannosaurusene. Er ikke verden mer kompleks enn som så?

Og hva med oss lutheranere? Var jeg ikke frelst ved tro likevel? Det føles av og til som om Bibelens forfattere likevel er sunnmøringer: Det handler om å være driftig og få som fortjent; det er rene ord for penga, og ingenting legges i mellom. I leseteksten fra Johannes Åpenbaring 20 står det at "enhver ble dømt etter sine gjerninger"; vi lutheranere får det gnidd inn, for dette gjentas to ganger. Hvor er evangeliet?

Nærbilder av "de minste"

Samtidig har teksten en enorm moralsk kraft; den treffer meg på tross av motforestillingene. Den gir nærbilder av "de minste", og ansiktene til de sultne, tørste, syke, nakne, fremmede og fengslede understreker alvoret mer enn noe teoretisk påbud noen gang kan gjøre (Her er det nok mye å hente hos Løgstrup og Levinas. Jeg kan ikke detaljene, men spør en TF-utdannet nær deg!).

Nærbilder av Jesus

Alvoret får også sin fulle kraft først ved nærbildet av Jesus. Teksten kan gi inspirasjon til en slags romantisk Kristus-mystikk. Men enhver som har prøvd å gi mat til sultne osv., vet at det er vrient: Man havner i kjipe situasjoner med avhengighet, misforståelser, utakknemlighet. Det er ikke lett, verken å hjelpe eller å ta imot hjelp. I møte med teksten er det derfor lett å komme med bortforklaringer på hvorfor vi ikke handlet som vi burde.

Bare et nærbilde av Jesus sprenger våre forsøk på unnskyldninger. Livsstilen Jesus forkynner,

har han selv levd ut. Matteus skildrer hvordan Jesus helbreder den spedalske mannen, kaller med seg den utstøtte tolleren og metter de sultne 5000. Og aller mest: Han gjør det ikke av plikt, men av kjærlighet (Jfr. 1 Kor 13,1–3). Det moralske alvorlet lar seg ikke bortforklare.

Nærbilder av "de velsignede"

Men kraften i teksten ligger også nærbildet av det gode, de "som er velsignet av min Far". Og jeg får opp på netthinnen mennesker som har berørt meg: Den egyptiske sykepleieren som daglig sjekker lus så barna fra slummen i Kairo kan gå på skole, den anerkjente pianisten som trofast spilte til gudstjeneste i Botsfengselet hver søndag kl. 9 selv om han var den mest morgentrotte typen jeg noen gang har sett, de som inviterte meg da jeg selv var fremmed i utlandet, og lot meg komme ut av en liten studenthybel og hjem til en myk sofa og mat som ikke var laget av pulver eller fra mikrobølgeovn.

De oppførte seg med en naturlighet som jeg kjenner igjen hos de velsignede i teksten. De hadde ikke noen tanke om at de skulle møte Jesus; de ville hjelpe for hjelpens skyld. De gir meg lyst til å ligne på dem.

Nåden som bærer frukt

Denne naturligheten bærer vitnesbyrd om at de er blitt formet av noe godt, av noe nådefullt. Et skarpt skille mellom tro og gjerninger ser likevel ikke ut til å være så sakssvarende. Teksten rett før dagens prekentekst er lignelsen om talentene. Her forteller Jesus en lignelse som fremstår som en kapitalists drøm. Men hovedpoenget er ikke produktivitet, men trofasthet og tillit til den bakvendte logikken i Guds rike.¹ Tiltalen "dere som er velsignet av min Far" trekker en linje til Saligprisningene (Matt 5), selv om ulike greske ord benyttes. Her er ikke moralen "gjør sånn og sånn, så skal du få denne belønningen". Det er heller sånn at de som er ydmyke og lengter etter rettferdighet – eller kler den nakne – har allerede satt en fot innenfor Guds rike, har allerede smakt på den kjærligheten Gud har og gir. Og belønningen er jo ikke noe annet enn fellesskap med Gud!

De innstengtes dom

Tilsvarende kan vi ane at gjengen på venstre side ikke først og fremst har forbrutt seg mot et bestemt bud, som om de akkurat ikke hadde klart en kvalifiseringsrunde. De har i det hele tatt ikke forstått hva det er snakk om. De sier i praksis til kongen: "Hadde vi bare visst at det var *du*, så hadde vi handlet annerledes!" Det er som en restauranteier som sier: "Hadde vi bare visst at du var *restaurantanmelder*, så ville vi gitt deg god service." Da har man fortsatt ikke skjønt hva som er poenget med å drive restaurant.

En parallell kan være den rike mannen i lignelsen om Lasarus. Selv etter døden har han ikke innsett hvordan hans relasjon til Lasarus bør være. Han nedverdiger ikke seg til å tiltale ham direkte, men ber Abraham om å sende Lasarus til seg med et glass vann. Han ser ham som en slags kelner. Hele livet har han forholdt seg til mennesker som tjenere, og det sitter fortsatt i. Han er innstengt i sin egen blindhet for menneskene rundt seg.

Jesus – en annerledes dommer?

Ordene om dommen er alvorlig, og jeg kjenner meg urolig når jeg leser dem. Men slutten er åpen, slik som i lignelsen om talentene. En fortjent dom avsies, men fullbyrdes ikke innenfor teksten. Og dette er ikke det siste ordet om dommen i Matteus-evangeliet. De neste ordene i vår Bibeloversettelse er overskriften: "Jesu lidelse og død".

Dersom vi redigerer bort ordene om dom og fortapelse fra kirka vår, vil vi også gå glipp av dybden i påsken. På langfredag gikk Dommeren selv fortapt, skilt fra Gud, støtt ut "i mørket utenfor, der de gråter og skjærer tenner" (v 30).

Vi som ser med mismot på livene våre og tenker på alle "små" som vi har gått forbi, kan vite at vi skal bli dømt av ham som identifiserer seg med de minste, men også med de fordømte. Guds lengsel etter rettferdighet og Guds lengsel etter forsoning møtes på korset.

¹ Kenneth Bailey: *Jesus Through Middle Eastern Eyes*.

BENDIK VOLLEBÆK
KAPELLAN I HOLMLIA
BENDIK.VOLLEBAEK@OSLO.KIRKEN.NO

NYTT FRA BISPEDØMMERÅDENE

TILSETTING

BORG BISPEDØMME

Borg bispedømmeråd har foretatt følgende tilsetting:

Arne-Leon Risholm som sokneprest i Vestre Borgevangel prosti med tjenestested Råde sokn.

Vi har mottatt bekreftelse på at han tar imot stillingen.

luther

Marian Nygård

JEG HAR JO ET GODT LIV

299,-

Marian Nygård forteller om livet med en alvorlig syk gutt. Om møte med helsevesen og sosialordninger, om familieliv, fortvilelse og håp, om jublende glede og overveldende takknemlighet.

Hun forteller ærlig og nakent, og hun tør å stille de store spørsmålene. Om troen på en Gud som ser oss og som kan gripe inn i livene våre.

Les den utrolige historien om sønnen Adrians helbredelse.

www.lutherforlag.no

www.bokogmedia.no

Nina Karin Monsen

SORG OG LIDENSKAP**Filosofiske refleksjoner**

349,-

Sorg og lidenskap er en annerledes sorgbok. Forfatteren byr modig på seg selv på godt og ondt og avslører både sin svakhet og styrke i møte med sin høyst personlige sorg.

Midt i sorgen makter hun å reflektere over de store spørsmålene som er knyttet til liv og død og forpliktende samliv mellom mennesker på en måte som skaper gjenkjenning, utfordrer til ettertanke og innbyr til kritisk dialog. Boken er båret av en intens tro – ikke bare på livet – men på Gud og det gode, og den er skrevet med sterk og ekte lidenskap.

www.lutherforlag.no

Vegard Holm

PÅ SPORET AV NOE EKTE

249,-

«Vegard Holm har skrevet ei utfordrende og god bok. På konkret og livsnær måte går han i dialog med erfaringer i unge voksnes livsverden: Hvem er jeg i ferd med å bli? Hvordan kan jeg gjøre kloke livsvalg i samsvar med grunnleggende verdier? Hva betyr det å leve som kristen ungdom i dag? Holm reflekterer nyansert. Han formulerer tydelige utfordringer og formidler sentrale teologiske innsikter på en lettfattelig måte. Jeg håper boka får mange lesere.»

Leif Gunnar Engedal,
professor i praktisk teologi

www.lutherforlag.no

Avsender:
Luther Forlag
Grensen 3
0159 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), stipendiat Sunniva Gylver, universitetslektor Sjur Isaksen og sokneprest Anne Grete Listrøm. Redaksjonssekretær: Eyolf Berg

ALLE HENVENDELSER rettes til:
Luthersk Kirketidende v/Eyolf Berg
Luther Forlag
Grensen 3
0159 OSLO
Tlf. 91 17 65 37
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no
Opplysninger om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på nettsidene.

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende sendes på e-post til ovenstående adresse. Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord, innlegg skal normalt ikke være mer enn 1200 ord.

ABONNEMENT: Pris kr. 550,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 750,- pr. år. Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år). Kontonummer: 3000.14.73669 Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev eller e-post). Gamle og nye numre kan kjøpes i pdf-format fra <https://lutherskkirketidende.buyandread.com>